Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

ΕΞ ΑΝΕΚΔΟΤΟΥ ΑΥΣΤΡΙΑΚΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ

Ἐκ μακρᾶν ἔκθεσίν του πρὸς τὸν πρίγκιπα Μέτερνιχ, χρονολογουμένην ἀπὸ 1 Ὀκτωβρίου 1830, ὁ γνωστὸς Αὐστριακὸς διπλωμάτης καὶ ἱστορικὸς Πρόκες-Ὄστεν (Prokesch-Osten) ὁμιλεῖ περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Καποδίστρια.

Ἐπιφυλασσόμενοι νὰ ἐκδώσωμεν ἀλλαχοῦ ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῆς ἀνεκδότου ταύτης ἐκθέσεως, ἡ ὁποία ἀπόκειται ἐν Βιέννῃ, εἰς τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, παρέχομεν ἐνταῦθα περίληψιν τῶν ὅσων ὁ Πρόκες λέγει περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως τοῦ Καποδίστρια, ἐπισυνάπτομεν δὲ εἰς τὸ τέλος καὶ ὀλίγας παρατηρήσεις.

Ὁ Καποδίστριας, λέγει ὁ Πρόκες ἀρχόμενος τοῦ λόγου περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως, διίσταται τελείως πρὸς τὴν ἐθνικὴν θέλησιν. Οἱ Ἕλληνες θέλουν νὰ ἔχουν αὐτοὶ τὴν κυριαρχίαν καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς οἰκογενείας τοῦ Καποδίστρια. Ἀλλά, ἐπειδὴ ὁ κυβερνήτης ἔχει ἄφθονα τὰ μέσα ὅπως ἐνεργήσῃ, ἡ νίκη θὰ εἶναι ἰδική του, ἂν αἱ Δυνάμεις δὲν καταπολεμήσουν τὰς ἐνεργείας του. Οἱονδήποτε Εὐρωπαῖον πρίγκιπα θὰ ἀπεδέχοντο οἱ Ἕλληνες ὡς σωτῆρα. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας θὰ τὸν καταπολεμήσῃ ἀνεπιφυλάκτως.

Εὐθὺς ὡς ἐγνώσθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ γαλλικῶν καὶ ἀγγλικῶν ἐφημερίδων τὰ ἔγγραφα, τὰ περιέχοντα τοὺς λόγους καὶ τὰς ἀφορμὰς τῆς παραιτήσεως τοῦ πρίγκιπος Λεοπόλδου, ὅλοι διεκήρυττον, ὅτι ὁ κυβερνήτης ἐνέπαιξε

καὶ τὸ ἔθνος καὶ τὸν πρίγκιπα καὶ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἀμέσως ἀπεστάλησαν πρὸς αὐτὸν διαμαρτυρίαι ἀπὸ προκρίτους, ἀπὸ πόλεις, ἀπὸ ἐπαρχίας, πολὺ δὲ περισότεραι πρὸς τὸν πρίγκιπα, διότι ἐνομίζετο ὅτι ἡ παραίτησίς του δὲν ἦτον ὁριστική. Ἐκ τῶν διαμαρτυριῶν τούτων μερικαὶ ἦσαν ὑπογεγραμμέναι καὶ ὑπὸ γερουσιαστῶν, οἱ ὁποῖοι εἶχον συνταχθῇ προηγουμένως μὲ τὸν Καποδίστριαν. Ἵνα δὲ ἐξουδετερώσῃ ὁ κυβερνήτης τὴν γενικὴν δυσφορίαν ἢ καταστήσῃ ἀβλαβῆ εἰς αὐτόν, μετεχειρίσθη πᾶν μέσον σκοποῦν νὰ ματαιώσῃ τὰς διαμαρτυρίας ἢ νὰ τρέψῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς γενικῆς δυσφορίας. Ὅσοι εἶχον ὑπογράψει τὰς διαμαρτυρίας ἐξέπιπτον τοῦ ἀξιώματός των, ἐστεροῦντο τὴν ἐλευθερίαν των, κατεδιώκοντο. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Νικήτας, μισθοδοτούμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσίου Ταμείου, διέτρεχον τὴν Πελοπόννησον ὡς περιοδεύοντες δικασταί. Προαπεστέλλετο δὲ ἐγκύκλιος τοῦ κυβερνήτου, ἡ ὁποία ἐχαρακτήριζεν ὡς παρανόμους τὰς διαμαρτυρίας πρὸς τὸν Πρίγκιπα, ἐφ' ὅσον δὲν διεβιβάζοντο εἰς αὐτὸν διὰ τῆς Κυβερνήσεως. Τὸ μέτρον τοῦτο εἶχε ληφθῇ, ὅτε δὲν ἦτον ἀκόμη γνωστὴ ἡ παραίτησις τοῦ πρίγκιπος, ἐνηργήθη ὅμως καὶ κατόπιν. Ταυτοχρόνως ὑπεβάλλοντο ὑποδείγματα διαμαρτυριῶν, ὁποίας τὰς ἤθελεν ὁ κυβερνήτης. Καὶ οἱ συνήγοροί του εἶχον τὴν ἐντολὴν νὰ φροντίσουν ὥστε νὰ τὰς ὑπογράψουν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότεροι. Ὅπως δὲ ἔχῃ ὑπογραφὰς πολλάς, διώρισεν ἔκτακτον ἀπεσταλμένον ὅλης τῆς Πελοποννήσου τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, δημιουργήσας τότε τὴν ἔμμισθον ταύτην θέσιν. Ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διωρίσθη τότε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ ὁ Κωνστ. Μεταξᾶς, ὁ δὲ Καλλέργης καὶ ὁ Ροῦφος εἰς τὰς νήσους.

Καὶ αἱ μὲν διαμαρτυρίαι τῆς πρώτης περιόδου (τῆς πρὸ τῆς παραιτήσεως τοῦ Πρίγκιπος) ὡμίλουν περὶ τῶν ἀναπαλλοτριώτων δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους, τὰ ὁποῖα ἀπέκτησεν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων δι' ἀπείρων θυσιῶν καὶ ταλαιπωριῶν, ἐδήλουν δὲ ὅτι ἡ ὑποβληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου εἰς τὴν γερουσίαν διαμαρτυρία ἐνηρμονίζετο

πρὸς τοὺς πόθους τοῦ ἔθνους, ἐνῷ αἱ διαφέρουσαι πρὸς τὸ ὑπόδειγμα τοῦτο ἦσαν ἔργον ταπεινῶν δολοπλοκιῶν διὰ νὰ βλάψωσι τὰ «ἀδιαφιλονίκητα δίκαιά μας». Τὰ δὲ ὑποδείγματα τῆς δευτέρας περιόδου (μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Πρίγκιπος) ἀπηυθύνοντο πρὸς τὸν κυβερνήτην καὶ ἐξέφραζον τὴν εὐχήν, ὅπως οἱ Ἕλληνες φροντίσωσιν αὐτοὶ περὶ τῆς πολιτικῆς των ὑπάρξεως καὶ τῆς εὐημερίας των.

Ταυτοχρόνως ὁ κυβερνήτης προέβη καὶ εἰς μεταβολὰς εἰς τὴν γερουσίαν. Καὶ ὁ μὲν πρόεδρος αὐτῆς Σισίνης, ὁ ὁποῖος ἐθεωρήθη ὡς ὑπαίτιος διὰ τὴν κατάπληξιν τὴν ἐκ τῆς ἐντυπώσεως τῆς διαμαρτυρίας τῆς γερουσίας, ἀντικατεστάθη ἀπὸ γέροντα ἀνίκανον, τὸν Τσαμαδόν, δύο δὲ ἔκτακτα δικαστήρια ἱδρύθησαν καὶ ὁ ἀγροτικὸς νόμος ἐπανῆλθε καὶ πάλιν εἰς ἰσχύν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀντιπολίτευσις δὲν ἔμεινεν ἀδρανής. Ἐκτὸς ὀλίγων ὁπλαρχηγῶν, οἱ προύχοντες ὅλοι ἀνήκουσιν εἰς αὐτήν. Ὁ Μιαούλης, ὁ Κουντουριώτης, ὁ Ζαΐμης, ὁ Μαυρομιχάλης καὶ ἄλλοι ὑπέγραψαν τὰς ἀπηγορευμένας ὑπὸ τοῦ Καποδίστρια διαμαρτυρίας, ἔκριναν δὲ ὅτι τὸ ὑπόδειγμα τοῦ κυβερνήτου τοὺς προσέβαλλε προσωπικῶς· διότι περιεῖχε καὶ τὰ ἑξῆς: οἰκτείρομεν τὴν πλάνην ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπροτίμησαν ἴσως νὰ ὑπακούσουν εἰς ὁδηγίας ξένας πρὸς τὰ ἀληθῆ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος. Συνεσκέφθησαν εἰς μυστικὰς παρασυναγωγάς, μυστικοὶ ἀπεσταλμένοι ἐξελιπάρησαν ὑπογραφὰς καὶ τέλος δὲν τολμοῦν νὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἔσπευσαν νὰ τὰς ἀποστείλουν ἀσφαλῶς πρὸς τὴν Ὑψηλότητά του.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔφερεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὸ γνωστὸν τοῦ 1828 ὑπόμνημα τοῦ Βούλγαρη (φίλου τοῦ Καποδίστρια καὶ κομιστοῦ εἰς Πετρούπολιν τοῦ ὑπομνήματος τούτου), ἔργον τοῦ Καποδίστρια θεωρούμενον, καθὼς καὶ τὰς γνώμας του πρὸς τὴν αὐλὴν τῆς Ρωσίας, ταύτας δὲ παραβάλλουσα μὲ τὰς ἐκφρασθείσας εἰς τὸν Πρίγκιπα κατήγγελλεν ὅτι ἡ φιλοδοξία τοῦ κυβερνήτου ἐθυσίασε τὸν ἐκλεγέντα ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡγεμόνα.

Εἰς τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο ἰσχυρίζετο ὁ Καποδίστριας ὅτι

ἐπιβλαβές, ἀδύνατον μάλιστα, ἦτο νὰ διοικηθῇ ἡ Ἑλλὰς μὲ κυβέρνησιν ὁμόσπονδον ἢ αἱρετήν. Εἰς τὰ ἤθη καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων θὰ ἥρμοζε κυβέρνησις κατὰ τύπους καὶ κατ' οὐσίαν μοναρχική, ὁ ὁποία μάλιστα δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι οὐδὲ συνταγματική, πλανᾶται δὲ ὁ φρονῶν ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ὀργανωθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα κυβέρνησις μὲ ἀρχὰς συνταγματικάς. Ἀλλ' εἰς τὸ ἔγγραφον πρὸς τὸν Πρίγκιπα ὁ κυβερνήτης ζητεῖ ἀκριβῶς προκήρυξιν συνταγματικῶν ἀρχῶν.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βούλγαρη ἀναγνωρίζει τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ δικαίωμα, τὸ ἀναμφισβήτητον, τῶν Δυνάμεων, ὅπως ἐπέμβωσιν ἐνεργῶς, ὅταν θὰ ὁρισθῇ ἡ μορφὴ τοῦ πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος. Τὰ ἔγγραφα ὅμως πρὸς τὸν Πρίγκιπα ἀποκρούουν τὸ πρωτόκολλον τῆς 3 Φεβρουαρίου (ὅπου ὡρίζετο, μεταξὺ ἄλλων, καὶ ὅτι ἡ κυβέρνησις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο μοναρχικὴ μὲ χριστιανὸν Εὐρωπαῖον πρίγκιπα).

Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βούλγαρη κρίνει ὡς πρωτεῦον ζήτημα τὸν καθορισμὸν τοῦ τύπου τῆς κυβερνήσεως, περὶ δὲ τῶν συνόρων καὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων ὁμιλεῖ ὡς περὶ δευτερευόντων. Τὰ γράμματα πρὸς τὸν Κοβοῦργον ἀντιστρέφουν τὴν σειρὰν αὐτῶν, διότι ἔπρεπε νὰ κατίδῃ πρῶτος πάντων ὅλας τὰς δυσχερείας, καὶ νὰ μὴ δεχθῇ νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ ὑπόμνημα τοῦ Βούλγαρη ἀποκηρύττει τὰς ἐθνοσυνελεύσεις καὶ τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν. Τὰ γράμματα πρὸς τὸν πρίγκιπα προβάλλουν τὸ 1 ψήφισμα τῆς συνελεύσεως τοῦ Ἄργους (τὸ ἀναγνωρίζον ὡς ἀνωτάτην ἀρχὴν τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν), γερουσία δὲ καὶ κυβερνήτης ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἔλαβον παρὰ τοῦ λαοῦ τὴν πληρεξουσιότητα νὰ δεχθοῦν τὰς ὁριστικὰς ἀποφάσεις, διὰ τῶν ὁποίων αἱ δυνάμεις κανονίζουν τὴν τύχην τῆς Ἑλλάδος.

Ἀλλ' ἡ ἀντιπολίτευσις προέβη καὶ περαιτέρω. Γερουσιασταὶ ἀρκετοί, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ ὁ Αἰνιάν, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὀνομαστὶ ὁ κυβερνήτης εἰς τὸ γράμμα τῆς 26 Μαρτίου (7 Ἀπριλίου) πρὸς τὸν Πρίγκιπα, διέψευσε δημοσίᾳ τὸ πρᾶγμα, ὁ δὲ ἀντιπρέσβυς τῆς Γαλλίας Ρουέν ἐπεβε-

βαίωσε τὴν διάψευσιν. Οὗτος δέ, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ κόμης ἀνέγνωσε τὰς ἀποσταλείσας πρὸς τὸν Πρίγκιπα πράξεις πρὸ τῆς ἀποστολῆς των, διακηρύττει ὅτι δὲν ἤκουσεν ὅσα λέγει περὶ τοῦ Αἰνιᾶνος, καθὼς καὶ ἄλλα ἔτι σπουδαιότερα, τὰ ἀφορῶντα τὴν θρησκείαν.

Ἡ ἀντιπολίτευσις ἔτυχεν ἀναγνωρίσεώς τινος καὶ ἐνισχύθη σπουδαιότατα εἰς τὰς ἐνεργείας της τελευταῖον, διότι οἱ ἀντιπρέσβεις τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας (τῆς Ρωσίας ἀπουσίαζεν) ἀπετάθησαν ἀμέσως πρὸς τὴν γερουσίαν, ἵνα μάθωσι τοὺς πόθους τοῦ ἔθνους, ἠπείλησαν δὲ τὸν κυβερνήτην μὲ τὴν στέρησιν τῶν χορηγημάτων, ἂν ἀνθίσταται εἰς τὴν ἐκπεφρασμένην δήλωσιν τῆς γερουσίας. Τὴν δὲ 4 Αὐγούστου ἡ γερουσία ὑπέγραψε τὴν δήλωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλλὰς ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ποθεῖ καὶ παρακαλεῖ τὰς Δυνάμεις νὰ εὐδοκήσωσιν ἵνα ἐπιταχύνωσι τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἡγεμόνος. Καὶ ἡ δήλωσις αὕτη ἐδόθη εἰς τοὺς ἀντιπρέσβεις καὶ ἀπεστάλη εἰς τὰς αὐλάς των.

Ὡς ἐκ τῆς διχοστασίας δὲ ταύτης μεταξὺ χώρας καὶ κυβερνήσεως οὐδεμία πρόοδος εἰς οὐδένα κλάδον τῆς διοικήσεως παρετηρήθη ἀπὸ ἑνὸς ἔτους. Τὸ ἐμπόριον ἐσταμάτησε καὶ ἡ γεωργία εἶναι παρημελημένη. Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις εἶναι σκιὰ μᾶλλον ἢ οὐσία. Ὁ στρατὸς δὲν ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην. Τὰ δικαστήρια ἀποστρέφονται οἱ ἄνθρωποι. Οἱ πόροι τῆς χώρας καὶ οἱ ἐκ τῶν χορηγημάτων τῶν ξένων δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν διοίκησιν αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς προαγωγὴν τῶν φιλοδόξων βλέψεων μιᾶς οἰκογενείας. Ἡ κυβέρνησις εἶναι κόμμα καὶ δὲν προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς πόθους τῆς μεγάλης πλειονότητος. Οἱ δεσμοὶ καὶ ἡ πειθαρχία λύονται πολλαχοῦ. Ἡ Μάνη, ἡ Καρύταινα καὶ ἄλλαι ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου ἀρνοῦνται νὰ καταβάλλουν φόρους. Ὁ κυβερνήτης ἠναγκάσθη νὰ καλέσῃ ρουμελιωτικὰ συρφετώδη στρατεύματα, οὕτω δὲ ἔβλαψε πολὺ, ἐνῷ ὤφειλε νὰ ἀποχωρίσῃ τὴν εὔφλεκτον ταύτην ὕλην τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Τὰ κακὰ ταῦτα μόνον ἡ ἐκλογὴ εὐρωπαίου ἡγεμόνος δύναται νὰ ἄρῃ καὶ νὰ προφυλάξῃ τὸ εὐρωπαϊκὸν ἐμπόριον ἀπὸ τὰ ἐπακολουθήματα

αὐτῶν. Ἡ Ἑλλὰς ὡς ὁμόσπονδον κράτος (αὐτὴν δὲ τὴν γνώμην φαίνεται ὅτι ἀσπάζεται σήμερον κατ᾽ ἐξοχὴν ὁ κυβερνήτης) ἢ ὡς δημοκρατία δὲν θὰ παρέχῃ καμμίαν ἀσφάλειαν εἰς τὸ ἐμπόριον τοῦτο, θὰ εἶναι δὲ ἀφόρητος γείτων εἰς τὴν Πύλην καὶ θέατρον δολοπλοκιῶν τῶν ξένων. Ὅσον δὲ δυσχερὲς θὰ εἶναι τὸ ἔργον εἰς οἱονδήποτε ἡγεμόνα, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ἀκατόρθωτον καὶ εἰς τὸ μέλλον, ὁ δὲ θρόνος τῆς Ἑλλάδος θὰ ἔχῃ διὰ τὴν Εὐρώπην πλεονεκτήματα σημαντικά.

Ἡ θρησκεία (ἐξακολουθεῖ ὁ Πρόκες) εὑρίσκεται εἰς τελείαν κατάπτωσιν. Αὕτη ἐπιδρᾷ σήμερον μόνον εἰς τὰς κατωτάτας τάξεις τοῦ λαοῦ ὡς ἐκ τῆς ἀγροικίας καὶ τῆς ἀμαθείας τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἀπιστεύτου δεισιδαιμονίας, τὴν ὁποίαν ὁ κλῆρος ἐμφανίζει ὡς αὐτὴν τὴν θρησκείαν. Ἀπὸ τὸν ὀργανισμὸν δὲ τοῦ κλήρου θὰ δειχθῇ, ἂν θὰ ἐπιδράσῃ εἰς ὅλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Ἐφ᾽ ὅσον ὅμως θὰ ἐξαρτᾶται ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ πρόοδος αὐτῆς θὰ εἶναι βραδεῖα. Ἡ διοικητικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐξάρτησις ἐκ Κωνσταντινουπόλεως θὰ εἶναι διὰ τὴν Ἑλλάδα πηγὴ πολλῶν κακῶν. Ὁ πατριάρχης εἶναι ὁ φυσικὸς ἐχθρὸς τῆς Πύλης καὶ ὑπηρέτης αὐτῆς μόνον ἐξ ἀνάγκης. Εἶναι ὄργανον εἰς τὰς χεῖρας τῆς Ρωσίας, ἡ ὁποία τὸ μεταχειρίζεται ὁσάκις τὸ χρειασθῇ. Ἂν δὲν κηρυχθῇ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος αὐτοκέφαλος, θὰ διορίζῃ αὐτὸς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς ἱερεῖς τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἔχῃ εἰς τὰς χεῖράς του ὅλα τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ ἐκκλησία ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ λαοῦ, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τὴν τυφλὴν ὑπακοὴν εἰς τὰ κελεύσματά της, τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν, θὰ κρατῇ ἀκόμη ὅλους τοὺς διοικητικοὺς δεσμούς, οἱ ὁποῖοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ἐξαπλοῦνται μέχρι τοῦ ἐλαχίστου, οὕτω δὲ θὰ ἀσκῇ μεγίστην ἐπίδρασιν, ἡ ὁποία μάλιστα καὶ θὰ ἐνισχυθῇ περισσότερον ἐν εἰρήνῃ. Ἡ δικαιοδοσία τοῦ πατριάρχου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὡρίσθη κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἁλώσεως, προϋποθέτει δὲ κράτος ἑλληνικόν, ὑπόδουλον εἰς τοὺς Τούρκους. Δὲν συμβιβάζεται δὲ μὲ Ἑλλάδα, ἀπαλλαγεῖσαν τῶν Τούρκων, εἰ μὴ μόνον πρὸς ζημίαν τοῦ ἡγε-

μόνος καὶ τῆς χώρας. Ἡ δικαιοδοσία του ἀποτελεῖ κράτος ἐν κράτει. Καὶ ὁ ἡγεμὼν δὲν θὰ ἔχῃ εἰς χεῖράς του τὴν ἀνατροφὴν τοῦ λαοῦ, διότι δὲν θὰ ἔχῃ εἰς χεῖράς του τὸν προαπαιτούμενον ὅρον, τὴν μόρφωσιν αὐτοῦ τοῦ κλήρου, ὁ ὁποῖος εἶναι διεφθαρμένος ὑπὸ τῆς σιμωνείας, τῆς ἐπὶ αἰῶνας ἐπικρατούσης, τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀμαθείας, αἱ ὁποῖαι καθιερώθησαν πλέον ὡς νόμος. Ἂν ἡ ἐκκλησία τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος δὲν ἀποχωρισθῇ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Ρωσία θὰ ἀσκῇ μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς χώρας ταύτης διὰ τούτου καὶ μόνου. Θὰ στερῆται δὲ ὁ ἡγεμὼν τὸ ἀπαραίτητον μέσον, ὅπως ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ λαοῦ του καὶ τὸν ἀνατρέφῃ. Ἂν δὲ ἡμέραν τινὰ περιέλθῃ ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρώσων, ἡ αὐτοκέφαλος ρωσικὴ ἐκκλησία θὰ εἶναι τὸ κεντρικὸν σημεῖον ὅλων τῶν Ἑλλήνων.

Τοιαύτη εἰς γενικὰς γραμμὰς εἶναι ἡ ἔκθεσις τοῦ Πρόκες περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Καποδίστρια.

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐκθέσεως ταύτης εἶναι πρόδηλος. Συντεταγμένη ὅμως μὲ προκατάληψιν καὶ μὲ δυσμένειαν πρὸς τὸν κυβερνήτην, περιέχει ἀνακριβείας, ἀδικεῖ δὲ τὸν Καποδίστριαν ὁ Πρόκες ἀποδίδων εἰς αὐτὸν καὶ μόνον τὴν εὐθύνην τῆς καταστάσεως. Καὶ πρῶτον ἀνακριβὲς εἶναι τὸ λεγόμενον ὅτι οἱ Ἕλληνες ἤθελον νὰ ἔχουν αὐτοὶ τὴν κυριαρχίαν καὶ νὰ ἀπαλλαγοῦν τῆς οἰκογενείας τοῦ Καποδίστρια. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἐξηντλημένος ἀπὸ τὸν μακρὸν καὶ ἐπίμοχθον ἀγῶνα ἤθελε πρὸ πάντων ἡσυχίαν καὶ τάξιν, διὰ νὰ ἐπιδοθῇ πλέον εἰς τὰ εἰρηνικὰ ἔργα, ἐτίμα δὲ καὶ ἐσέβετο τὸν Καποδίστριαν καὶ διὰ τὰς ἀρχαϊκάς του ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν ἁπλότητα τοῦ βίου του καὶ διὰ τὴν χριστιανικήν του εὐσέβειαν. Ἐκεῖνοι δὲ οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπεδέχοντο οἱονδήποτε Εὐρωπαῖον πρίγκιπα ὡς σωτῆρά των, καὶ ὄχι ὡς σωτῆρα τῆς Ἑλλάδος, ὡς λέγει ὁ Πρόκες, ἦσαν οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ λογιώτατοι, τῶν ὁποίων τὰς μεγάλας καὶ ἀλλεπαλ-

λήλους ἰδιοτελεῖς ἀξιώσεις δὲν ἠδύνατο ὡς ἐκ τῆς ἀνεπαρκείας κυρίως τῶν μέσων νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ Καποδίστριας. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐτάχθησαν μὲ τὴν κατ' αὐτοῦ ἀντιπολίτευσιν καὶ ἐπολέμησαν ἀγρίως τὴν πολιτικὴν τοῦ κυβερνήτου καὶ ὕψωσαν κατ' αὐτοῦ τὴν σημαίαν τῶν λαϊκῶν ἐλευθεριῶν καὶ παρέστησαν τὸν κυβερνήτην ὡς τύραννον ἐπιδιώκοντα δῆθεν νὰ στραγγαλίσῃ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν, τὴν ὁποίαν ἀντὶ τόσων θυσιῶν ἀπέκτησεν ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Καὶ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Αὐστριακοῦ διπλωμάτου ὅτι ὡς ἐκ τῆς διχοστασίας μεταξὺ χώρας καὶ κυβερνήσεως οὐδεμία εἰς οὐδένα κλάδον τῆς διοικήσεως πρόοδος παρετηρήθη δὲν εἶναι ἀληθές. Ἐπὶ Καποδίστρια κατεπολεμήθη ἀποτελεσματικῶς ἡ πειρατεία, ἱδρύθησαν σχολεῖα, ἡ γεωργία ἤρχισε νὰ ἀναθάλλῃ, καθὼς καὶ τὸ ἐμπόριον. Διχοστασία δὲ δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ χώρας καὶ κυβερνήσεως, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ κυβερνήτου καὶ τῆς ἀντιπολιτεύσεως τῶν προκρίτων καὶ τῶν λογίων. Δι' αὐτὴν ὁ κυβερνήτης ἔδωκε βεβαίως πολλὰς ἀφορμάς, φέρει δὲ εὐθύνην μεγάλην. Διότι διέπραξεν ἀσυγχώρητα σφάλματα. Ἀνεβίβασε τοὺς ἀνικάνους ἀδελφούς του εἰς μέγιστα ἀξιώματα, περιεστοιχίσθη ἀπὸ ἐπιτηδείους, περιεφρόνησε καὶ ἠδίκησε πολλοὺς ἀγωνιστάς, δὲν ἐδείχθη συγκαταβατικὸς πρὸς τὰς ἀναποφεύκτους ἀτελείας τῶν τότε Ἑλλήνων, δὲν ὑπῆρξε πάντοτε ψύχραιμος καὶ δὲν ἔδειξεν εὐκαμψίαν ἀπαραίτητον εἰς πολιτικὸν ἄνδρα καὶ μάλιστα εἰς πολιτικὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐξ ἴσου ὅμως ὑπεύθυνοι δὰ τὴν διχοστασίαν ταύτην ἦσαν καὶ οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, οἱ ὁποῖοι, ὅπως κλωνίσουν τὸ κῦρος τοῦ κυβερνήτου, δὲν ἐσταμάτησαν πρὸ οὐδενὸς μέσου. Καὶ ὅλος ὁ δαιμόνιος θόρυβος, ὁ γενόμενος διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Πρίγκιπος καὶ κατόπιν τῆς παραιτήσεώς του, οὐδένα ἄλλον δυστυχῶς λόγον εἶχεν εἰμὴ τὴν πτῶσιν τοῦ κυβερνήτου. Διότι οἱ θορυβοῦντες ἐνόμιζον ὅτι οὕτω μόνον θὰ εἶχαν εὐκαιρίαν νὰ πληρώσωσι τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἀξιώσεις των. Καὶ παρέστησαν ὡς τύραννον τὸν κυβερνήτην, ἐπιδιώκοντα νὰ πνίξῃ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν τὴν διὰ τόσων θυσιῶν ἀποκτηθεῖσαν. Ὑπεβοήθησαν δὲ καὶ τὰς ἐνεργείας

τῶν Γάλλων καὶ των Ἄγγλων εἰς ἀνατροπὴν τοῦ κυβερνήτου, τῶν θεωρούντων αὐτὸν ὡς ρωσικὸν ὄργανον.

Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας δὲν ἦτο τύραννος. Κυρίως δὲ ἐπεδίωξε νὰ ἐφαρμόσῃ αὐστηρὰν διοίκησιν καὶ νὰ χαλιναγωγήσῃ τὴν πολιτικὴν ἀκολασίαν, τὴν ὁποίαν εὗρε νὰ λυμαίνεται τὴν Ἑλλάδα. Ὅτι δὲ τὸ σύστημα, μὲ τὸ ὁποῖον ἤθελε νὰ διοικήσῃ τὴν Ἑλλάδα ἦτο τὸ μόνον σωστικὸν — διάδοσις τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως, θρησκευτικὴ μόρφωσις, ἀνάπτυξις τῆς γεωργίας, περιορισμὸς τῆς ἀχαλινώτου πολιτικῆς ἐλευθερίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὥριμος ἀκόμη δὲν ἦτον ὁ Ἑλληνικὸς λαός, καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν ἰσχυρῶν — περὶ τούτου δὲν δύναται σήμερον νὰ ὑπάρξῃ, νομίζω, ἀμφιβολία, τὰ δὲ μετ' αὐτὸν γεγονότα τὸν ἐδικαίωσαν πανηγυρικῶς. Ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται καὶ ἡ τιμή, μὲ τὴν ὁποίαν μέχρι σήμερον περιβάλλει τὴν μνήμην του ὁ ἑλληνικὸς λαός.

Ἡ ἔκθεσις αὕτη τοῦ Πρόκες, ὁμιλοῦσα καὶ περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως, μᾶς δεικνύει μὲ πόσην προσοχὴν παρηκολούθουν οἱ ξένοι τὰς ἐνεργείας περὶ τῆς διαρρυθμίσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Μᾶς δεικνύει ἀκόμη πόσον αἱ ἀντίζηλοι τῆς Ρωσίας δυνάμεις ἐφοβοῦντο μὴ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαρρυθμίσεως αὐτῶν ἡ μεγάλη αὐτοκρατορία τοῦ βορρᾶ πρὸς ζημίαν ἐννοεῖται τῶν ἄλλων δυνάμεων. Καὶ ἐξ ὅσων γνωρίζομεν αἱ ἀνησυχίαι αὗται οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ διατυποῦνται ζωηρότερον ἢ εἰς τὴν ἔκθεσιν ταύτην. Ἡ ἐκκλησία τῆς ἐλευθερωθείσης Ἑλλάδος ἔπρεπε, κατὰ τὸν Πρόκες, νὰ κηρυχθῇ αὐτοκέφαλος, διὰ νὰ εἶναι ὄργανον εὔχρηστον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἡγεμόνος, νὰ μὴν ἐξακολουθήσῃ δὲ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν Πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὄργανον πιστὸν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας. Εἶναι δὲ ἀξιοσημείωτος ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ὁ Πρόκες ἀποδίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς καὶ αἱ λεπτομερεῖς πληροφορίαι, τὰς ὁποίας μεταδίδει περὶ αὐτῆς.

Π. Μ. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ